

o mulțime de **riscuri**, mult mai greu de evaluat în bani, și anume:

a) Riscul depopulării țării în urma continuării exodului masiv al populației peste hotare. Gastarbaterii din Europa Occidentală nu vor reveni acasă dacă în Moldova nu vor fi create locuri de muncă bine remunerate, dacă nivelul de trai nu se va apropia de cel din UE.

b) Riscul aprofundării în continuare a decalajelor în nivelul de dezvoltare față de țările din regiune (România, Ungaria, Bulgaria).

c) Riscul creșterii dependenței politice și economice față de Rusia, izolării de restul lumii și a rămânerii în zona gri, zona instabilității și subdezvoltării.

Obiectivele și căile de soluționare a problemelor.

Obiectivul principal al RM este în prezent semnarea *Acordului de Asociere la UE*. Pentru ca asocierea să se facă cu costuri mai mici și să corespundă interesului național, este necesar:

a) Informarea (și instruirea) populației cu privire la necesitatea, beneficiile și costurile aderării la UE, inclusiv prin organizarea unor dezbateri publice și mese rotunde mediatizate, prin emisiuni speciale la radio și TV, prin predarea unor cursuri dedicate integrării europene în școli și în universități, etc.

b) Urgentarea trecerii la standardele europene ale produselor și serviciilor. O atare grabă este condiționată și de faptul că, odată cu semnarea *Acordului de Asociere*, Moldova va obține anumite cote la export pe piața internă a Uniunii în funcție de volumul exporturilor în ultimii trei ani, volum care, din cauza necorespunderii standardelor, rămâne a fi foarte modest.

c) Elaborarea unui Program de Stat de respecializare a economiei moldovenești în funcție de cererea de pe piața UE. Aceasta presupune respecializarea, la prima etapă, în confecționarea anumitor detalii și părți componente pentru societățile transnaționale europene prin atragerea direcționată a acestora în economia moldovenească.

d) Atragerea investițiilor străine directe în sectoarele de specializare a țării.

e) Pentru negocierea *Acordului de Asociere*, trebuie pregătită din timp o echipă de experți-patrioți, buni cunoscători atât ai economiei RM, cât și ai experienței altor țări. În caz contrar riscăm să semnăm un Acord ce n-ar corespunde interesului național și ar mări în mod artificial costurile aderării la UE.

DOMENIUL SOCIO-UMAN

.....
Dr. hab. Mariana ȘLAPAC

O dimensiune importantă a dezvoltării Republicii Moldova vizează edificarea statului de drept, punerea în valoare a patrimoniului cultural și istoric, precum și valorificarea resurselor umane pentru dezvoltarea durabilă a societății.

În prezent starea de lucruri în acest domeniu se caracterizează printr-un șir de realizări practice ce țin de afirmarea și consolidarea statalității, recunoașterea țării noastre ca subiect de drept al relațiilor internaționale, reformarea sistemului politic, modernizarea societății, normalizarea relațiilor interetnice, protecția drepturilor omului, prezentarea și punerea în circuit a valorilor cultural-spirituale, îndeosebi ale națiunii majoritare, evocarea trecutului istoric în scopul certificării identității naționale.

Toate acestea constituie doar primii pași pe calea dezvoltării independente a Republicii Moldova în noile condiții geo-politice și în concordanță cu imperativele timpului. Deși problemele cele mai dificile care au marcat momentul important în destinul poporului nostru ar părea să fie depășite, totuși problemele curente și cele din perspectiva apropiată ar putea să nu fie atât de simple.

Un exemplu elocvent este problema lingvistică. Situația dificilă în acest domeniu s-a creat într-o perioadă anterioară, când o altă limbă (în cazul de față limba rusă) a influențat masiv limba națională, care și-a sărăcit treptat repertoriul găsimdu-și utilizarea mai des în plan local, rural. Repercusiunile acestui fapt se resimt și astăzi, cu toate că după 1991 s-au depus eforturi considerabile din partea cercetătorilor științifici, mass-media, instituțiilor de învățământ ș.a. Totuși, pentru evoluția și ocrotirea limbii de stat este necesară influența atitudinii constructive „de sus”, sprijinită de resursele materiale și financiare.

Susținerea prestigiului limbii naționale (*limba moldovenească*, acceptată ca oficială/de stat în Republica Moldova, conform Constituției Republicii Moldova, art.13; *limba română*, conform Declarației Academiei de Științe a Moldovei din 1996, valabilă până în prezent) în Republica Moldova presupune aplicarea și utilizarea ei intensă în toate domeniile de activitate, dar mai întâi la

nivel statal și administrativ, cu propagarea ei prin literatură artistică și științifică, prin predarea minuțios gândită, fiind utilizate metode și tehnologii moderne. Acest principiu urmează a fi respectat în instituțiile și organizațiile de toate nivelele, începând de la școli, licee, universități și terminând cu Academia de Științe a Moldovei, Guvernul ș.a. Ar fi oportună facilitarea comunicării dintre public și profesioniști prin promovarea unor limbaje cât mai riguroase, inclusiv prin intermediul diverselor tipuri de lucrări terminologice, electronice, care sunt un instrument indispensabil pentru transferul de cunoștințe în societate. Se propune, de asemenea, dezvoltarea unor mecanisme stipulative de implementare a terminologiei în diverse domenii de activitate umană în scopul de a contribui la realizarea programului complex privind promovarea limbii oficiale a Republicii Moldova. Prestigiul limbii va crește în urma realizării unor lucrări serioase din domeniul istoriei literare, dialectologiei, terminologiei ș.a., în urma încurajării spiritului de inițiativă a cercetătorilor din Republica Moldova și a celor din centrele europene de cercetare.

„Cine suntem? Care ne este istoria?” – sunt întrebările care frământă și astăzi cetățenii Republicii Moldova. O serie de probleme apar și în legătură cu divizarea societății, cauzată de politizarea ei excesivă și interpretarea diferită a acelorași evenimente sau fapte istorice. Cu toate că în ultimul timp a fost lărgită considerabil aria cercetătorilor în domeniul istoriei, fiind abordate diverse subiecte, printre care: rolul, importanța și evoluția factorilor naționali în istoria și cultura statului moldovenesc, istoria mentalităților colective, istoria cotidianului, istoria gender ș.a., problema cea mare rămâne lipsa unor lucrări valoroase de sinteză și, în mod deosebit, a unui studiu fundamental al istoriei Republicii Moldova. O cale de soluționare a acestei probleme ar fi deplasarea savanților moldoveni peste hotare (Polonia, Germania, România, Turcia, Rusia, Ucraina, Ungaria, Franța) pentru a investiga și a analiza cele mai vechi surse narrative, astfel fiind aduse dovezi concludente referitoare la identitatea națională a cetățenilor Republicii Moldova. Este necesară, de asemenea, extinderea posibilităților de valorificare a izvoarelor scrise ce țin de istoria țării, depozitate în fondurile arhivelor, bibliotecilor și muzeelor din străinătate, precum și crearea unei subdiviziuni științifice pentru valorificarea și editarea suportului documentar.

Statul și dreptul Republicii Moldova sunt în

tranziție spre statul de drept, perioadă marcată de un șir de reforme menite să dezvolte și să consolideze instituțiile puterii de stat – legislative, executive și judecătorești, democrația, pluralismul politic, drepturile și libertățile omului, economia de piață ș.a. Cu toate că edificarea unei societăți democratice în țara noastră este un proces anevoios, tendința generală în promovarea reformelor social-economice, instituționale, judiciare, precum și armonizarea legislației la standardele europene este progresivă. Dar suveranitatea relativă (problema transnistreană) afectează întregul proces de construcție a statului de drept. Avansarea decalajului dintre diferite pături sociale și lipsa unei colectivități medii alimentează tensiunea în relațiile social-politice din țară. Intervenția statului în sfera relațiilor economice nu este în corelație cu spiritul principiilor economiei de piață. Justiția națională implică restanțe (cazurile pierdute la CEDO). Lipsește o politică managerială în domeniul resurselor umane, fiind delimitate vag competențele dintre administrația publică centrală și cea locală. Mai există restanțe privind accesul la informație și libertatea mass-media. În condițiile continuării și amplificării integrării europene a Republicii Moldova, ar fi oportună căutarea unor formule politico-juridice deosebite, potrivite pentru soluționarea diferendului transnistrean, consolidarea capacităților instituționale ale statului, fortificarea sistemului de justiție prin asigurarea funcționalității legilor și protejarea drepturilor și libertăților omului. S-ar putea propune elaborarea conceptului de regionalizare în condițiile Republicii Moldova, precum și elaborarea și implementarea principiului autoreglementării în activitatea de antreprenariat. Este necesară, de asemenea, aducerea legislației țării în conformitate cu standardele internaționale, fiind aplicată practica statelor europene privind introducerea dreptului internațional în ordinea juridică internă. Actualitatea direcției științifice în acest domeniu este determinată de faptul că implementarea normelor de drept internațional în Republica Moldova în contextul integrării europene servește scopului asigurării securității naționale și consolidării statalității moldovenești.

Printre problemele majore în domeniul social-politic se numără integrarea europeană a țării noastre în condițiile trecerii de la Politica Europeană de Vecinătate la o etapă mai avansată, reintegrarea statului moldovenesc, realizarea coeziunii sociale în societatea integrată, migrarea ilegală de mun-

că și crearea unui nivel decent de trai în Patrie. Cercetarea proceselor de integrare europeană a Republicii Moldova, pornind de la eventualitatea inițierii negocierilor asupra acquis-ului comunitar și racordarea legislației moldovenești la standardele Uniunii Europene, presupune antrenarea specialiștilor în dreptul public, politologie, sociologie, demografie, relații economice internaționale ș.a. Numai în asemenea manieră rezultatele obținute vor fi științific fundamentale și vor alcătui surse pentru elaborarea politicilor concrete pe domenii înguste.

O altă problemă stringentă a societății este problema păstrării și ocrotirii patrimoniului cultural. Lipsa unei legi, cât de cât adecvată realităților existente, provoacă pierderi materiale și spirituale irecuperabile (distrugerea monumentelor de istorie și arhitectură, „cercetări” arheologice clandestine, practicarea unor activități ilegale cu piese de artă și anticariat, comercializarea unor obiecte de patrimoniu în străinătate ș.a. Este evidentă și diminuarea treptată a nivelului științific profesionist (teoretic, metodologic, general-cultural) al cercetătorilor, cauzat de insuficiența nivelului de pregătire din țară. Rămâne neacoperită tematica studierii aprofundate a monumentelor de cult, totalmente neglijată în trecut, însă de o importanță deosebită pentru studierea culturii materiale a unui popor. Pornind de la interesele societății, ar fi oportună elaborarea unor lucrări fundamentale–conceptuale descriptive și științifico-populare, precum și reluarea cercetărilor de teren în domeniul arheologiei, etnografiei, artei, arhitecturii, etnoculturii și etnodemografiei. Se propune perfectarea legislației și aprobarea noii *Legi privind ocrotirea patrimoniului cultural*. În vederea cercetării, valorificării și restaurării monumentelor de valoare este oportună crearea unui *Centru național de protecție și restaurare a monumentelor*. Rămâne actuală pregătirea cadrelor specializate în problematica respectivă, precum și perfecționarea nivelului profesional și acumularea unei experiențe, inclusiv în afara Republicii Moldova.

Există de asemenea probleme în domeniul științifico-educational, condiționate de volumul insuficient al cercetărilor fundamentale în domeniul educației, sunt limitate proiectele instituționale direcționate spre cercetarea problemelor actuale și urgente ale învățământului. Ar fi necesară realizarea cercetărilor pedagogice conform unui program național, fundamentarea mecanismelor de imple-

mentare și realizare a strategiei naționale *Educație pentru toți*, dezvoltarea unei baze material-tehnice a cercetărilor prin asigurarea tehnicii de calcul, elaborarea și dezvoltarea softurilor educaționale și asigurarea cercetărilor psihologice, psiholingvistice, pedagogice cu echipament specific de cercetare, mărirea cotelor pentru studiile de doctorat și studiile superioare de masterat, susținerea procesului de editare și diseminare a rezultatelor științifice în practica educațională, precum și obținerea sondajelor de diagnosticare pentru fundamentarea mecanismelor de implementare a Codului învățământului.

Soluționarea problemelor sus-menționate necesită o interacțiune politică, economică, științifică între autoritățile centrale ale Republicii Moldova care va facilita intensificarea procesului de democratizare a societății și integrare europeană a țării noastre.

Isai Cârmu. Ilustrație la cartea *Aproape de Grigore Vieru*. Chișinău, ed. Cartea moldovenească, 1974